

יתרו תשפ"ד: כבוד אה הגדול וחמיו

כתובות קג.

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קג עמוד א

ת"ר: בשעת פטירתו של רבי, אמר: לבני אני צריך, נכנסו בניו אצלו. אמר להם: הזהרו בכבוד אמכם; נר יהא דלוק במקומו, שולחן יהא ערוך במקומו, מטה תהא מוצעת במקומה; יוסף חפני, שמעון אפרתי, הם שמשוני בחיי והם ישמשוני במותי. הזהרו בכבוד אמכם. דאורייתא היא דכתיב: אכבד את אביך ואת אמך! אשת אב הואי. אשת אב נמי דאורייתא היא, דתניא: כבד את אביך ואת אמך, את אביך - זו אשת אביך, ואת אמך - זו בעל אמך, וי"ו יתירה - לרבות את אחיך הגדול! הני מילי מחיים, אבל לאחר מיתה לא.

בית הבחירה (מאירי) מסכת כתובות דף קג עמוד א

חייב אדם לכבד אשת האב וכן בעל האם ודבר זה מצוה מדברי סופרים וסמכוה מן המקרא כבד את אביך לרבות אשת אביך ואת אמך לרבות בעל אמך ולא סוף דבר אשת אב או בעל אם בחיי האם אלא אף לאחר מיתה וכן חייב אדם לכבד אחיו הגדול והוא שאמרו וא"ו יתירה לרבות אחיך הגדול ואע"פ שהזכירו בסוגיא זו שכבוד אשת אב דאורייתא וכמו שהקשו אשת אב דאורייתא לא אמרוה אלא דרך סמך ובהרבה מקומות מצינו כיוצא בזה כמו במסכת תענית כ"ה ב' אמרו הלל דראש חדש לאו דאורייתא כלומר הא של מועדות דאורייתא ובמועד קטן י"א ב' אמרו חולו של מועד דאסירא ביה מלאכה מדאורייתא וכן בהרבה מקומות:

רמב"ם הלכות ממרים פרק ו

הלכה טו

חייב אדם לכבד את אשת ט אביו אע"פ שאינה אמו כל זמן שאביו קיים שזה בכלל כבוד אביו, וכן מכבד בעל י אמו כל זמן שאמו קיימת, אבל לאחר מיתתה אינו חייב, ומדברי סופרים שיהיה אדם חייב בכבוד אחיו הגדול ככבוד אביו.

ב"ב קלא:

א"ר יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפטרופא וכו' איבעיא להו אשה אצל בני הבעל מהו.

רשב"ם

אצל בני הבעל דלא הי' לו בנים ממנה דנימא אפטרופא שוויי' כדי שיכבדוהו בני' שחייבין בכבודה אבל יש לו בנים מאשה אחרת אין חייבין בכבודה כל כך אלא מיתורא דקרא את אביך לרבות אשת האב וכל מי שאין חייבין בכבודו אינו מקפיד אם אין מכבדים אותו וכו'

רמב"ן בראשית פרשת ויצא - וישלח פרק לב

(ה) כה תאמר לן לעשו כה אמר עבדך יעקב - צוה אותם שיאמרו לאדני לעשו אנחנו, שלו, או שלוחים אליו, ולאמר לו כה אמר עבדך יעקב עם לבן גרתי. ודומה לו בפרשה (להלן פסוק יח) למי אתה. או שקראו יעקב בפניהם אדני עשו, להזהירם שלא יזכירוהו אפילו שלא בפניו רק דרך כבוד בראותם כי אדונם קורא אותו אדני: ודע כי הכבוד הזה שהיה יעקב עושה לאחיו בפחדתו לאמר אדני ועבדך, בעבור כי המנהג בצעיר לתת מעלה וכבוד אל הבכור כאלו הוא אביו, כאשר רמזה לנו גם התורה לרבות אחיך הגדול. והנה יעקב לקח בכורתו ואת ברכתו

ועשו שוטם אותו עליהם, ועתה היה מראה לו כאלו אין המכירה ההיא אצלו כלום וכי הוא נוהג בו כבכור ואב להוציא את המשטמה מלבו:

שו"ת שבות יעקב חלק א סימן עו

אי מחוי' אדם לכב' את אחותו הגדול' וכמו דאמרינן ואת אמך לרבות את אחיך הגדול אי נימא דה"ה לאחותו הגדולה ולא דוקא קאמר הש"ס אחיך או נימא דדוקא קתני:
תשובה לא ידעתי איך עלה על דעתך להוסיף על המצות דאורייתא ודרבנן דבר שלא הוזכר כלל בש"ס ולא בשו' פוסק ראשון ואחרון ואולי עוררה רעיונך מהא דאיתא במדרש פ' ויצא ותען רחל ולאח ותאמרנה לו למה מתה רחל תחלה ר' יהודא אמר מפני שדברה בפני אחותה ע"כ אי משום הא לא אריא כי הנה מלבד שאין למידין הלכה מדברי אגדה בלא"ה ליכא למילף מהמדרש זו כלום שאין זה נכנס כלל בסוג חיוב כבוד רק שהוא ביזוי לדבר בפני מי שגדול ממנו אפי' אם אינו קרוב כלל וכדאית' פ"ה דאבות שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו וע"ש בפירושיהם אבל שיהא חייב בכבוד זו לא שמענו מעולם: פוק וחזי בתשובת הרא"ש כלל ט"ו דמחייב לכבד אף אחיו הגדול מאמו לפי שעיקר הריבוי דואת גבי אמך כתיב משמע דבלא"ה אין להוסיף מסברא דנפשיה יע"ש ואף אם תרצה לדרוש טעמא דקרא וכמבואר ג"כ קצת בהשגת הרמב"ם במנין המצות שורש שני שזה הוא בכלל כבוד אב ואם לנהוג כבוד בבנם גדול ע"ש נ"ל פי' לפירושם לפי שכבוד וגדולת אביו ואמו יורש בנם הגדול להניח כתר' לבנם הגדול וכדאיתא בש"ס דכתובת דף ק"ג ע"ב אע"פ ששמעון בני חכם גמליאל בני נשיא שנאמר ואת הממלכה נתן ליהורם כי הוא הבכור על כן מחויבים אחיהם לכבד את אחיו הגדול כי לו משפט הירושה כבוד וגדולה של אביו וא"כ בבת לא שייך כל זה ומטעם זה נ"ל דיפה פסק בתשובת הל' קטנות סי' קכ"ג דאינו מחויב לכבד רק אחיו הגדול שהוא הראשון ולא השני אף שגדול ממנו בשנים והטעם נ"ל כמ"ש כיון שאינו יורש גדולת אביו ואין סתירה ג"כ מהא דפרשי' פ' ויחי על פסוק שמעון ולוי יששכר וזבולן לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים ע"ש וכמ"ש דזה לא מטעם כבוד הו' רק שלא לבזותם לדבר בפני מי שגדול ממנו אבל לכבד בכבוד אביו כמ"ש הרמב"ם והטי"ד סי' ר"מ זה לא מצינו שום חיוב רק דוקא באחיו הגדול שבכולם ותו לא כנ"ל ה"ק יעקב.

ב"ב קלא:

הכותב כל נכסיו לאשתו לא עשאה אלא אפטרופא. פשיטא בנו הגדול לא עשאו אלא אפטרופוס בנו הקטן מאי איתמר רב חנילאי בר אידי אמר שמואל אפילו בנו קטן המוטל בעריסה וכו'.

רשב"ם

פשיטא בנו גדול שכתב לו כל נכסיו לא עשאו אלא אפטרופא דרוצה הוא שיחלקו לו אחיו כבוד שהרי חייבין בכבודו כדאמרינן (כתובות קג) ואת לרבות אחיך הגדול ואומד הדעת הוא שלכבודו נתכוין בנו קטן מי אמר כיון דקטן הוא אינו חש לכבודו ולמתנה איכוין או דלמא אף בנו קטן רוצה לכבודו

שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד אב ואם סימן רמ

סעיף כא

חייב אדם <יח> לכבד אשת אביו, אף ע"פ שאינה אמו, כל זמן שאביו קיים. וחייב לכבד בעל אמו, כל זמן שאמו קיימת. אבל לאחר מיתה, אינו חייב בכבודם. ומכל מקום דבר הגון לכבדם אף לאחר מיתה.

סעיף כב

חייב אדם (יח) בכבוד (יט) אחיו הגדול, בין שהוא אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו. (ואפילו הקטן הוא ת"ח וגדול בתורה יותר מן הגדול). (כן משמע לו מתשובת הרא"ש שבסעיף שאח"ז וסמ"ג ודלא כיש חולקין בזה) (ב"ז).
סעיף כג

אח גדול שחירף וביזה לאחיו שהוא ת"ח וקטן ממנו בשנים, ונידה הקטן לגדול, יפה עשה שנדוהו, דכיון שאינו נושא פנים לתורה אינו עושה מעשה עמך ואינו חייב לכבדו.

שמות פרשת יתרו פרק יח

(ז) וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְאֵת הַתָּנוּ וַיִּשְׁתַּחֲוּ וַיִּשְׁק לּוֹ וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֹאוּ הָאֲנָקִיָּה:

מכילתא דרבי ישמעאל יתרו - מסכתא דעמלק פרשה א

וישתחו וישק לו. איני יודע, מי השתחוה למי, או מי נשק למי, כשהוא אומר: וישאלו איש לרעהו לשלום, מי קרוי איש, הלא משה, שנא' +במדבר יב ג+ והאיש משה עניו מאד, הוי אומר, לא השתחוה ולא נשק אלא משה לחמיו, מכאן אמרו שיהא האדם מוכן לכבוד חמיו

ילקוט שמעוני שמואל א רמז קלג

ויכרות את כנף המעיל וגו' ויך לב דוד אותו. ר' יהודה אומר אמר דוד מה בין קטע ציציתא לקטע רישא, ר' נחמיה אמר שבטלו ממצות ציצית שעה אחת, אמר ליה דוד ואבי ראה גם ראה מכאן שחייב אדם בכבוד חמיו ככבוד אביו.

ערוך השולחן יורה דעה סימן רמ

סעיף מד

חייב אדם לכבד חמיו וחמותו שהרי דוד קרא לשאול אבי דכתיב [שמואל א' כד, יא] אבי ראה גם ראה כן כתבו הטור והש"ע סעי' כ"ד ואיני מבין הראיה שהרי אלישע קרא לאליהו ג"כ אבי אבי רכב ישראל ופרשיו [מלכים ב' ב, יא] ואי משום שהיה רבו מובהק א"כ גם על שאול נוכל לומר כן לפי שהיה מלך וכן עבדי נעמן שר צבא מלך ארם קראו לנעמן אבי [שם ה, יג] כדכתיב ויגשו עבדיו וידברו אליו ויאמרו אבי דבר גדול וגו' ואבי הוא רק שם הכבוד כמו שאמר אליהו לאיוב אבי יבחן איוב עד נצה [איוב לד, לו] ואולי דמפני שאז רדף שאול את דוד ולא היה לו לדוד לאהבו ולכבדו ואלולי שחל שם אב על חמיו לא היה קוראו אבי וכתבו שאין הכוונה שחייב בכבוד כבן אלא לכבדו כשאר זקנים חשובים [ב"ח וש"ך סקכ"ב] ועמ"ש בסעי' ל"ח.

בראשית פרשת ויצא פרק לא

(מו) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶתְיוֹ לְקַטְוֹ אֶבְנִים וַיִּקְחוּ אֶבְנִים וַיַּעֲשׂוּ גֵל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל הַגָּל:

רש"י בראשית פרשת ויצא פרק לא

(מו) לאחיו - הם בניו, שהיו לו אחים נגשים אליו לצרה ולמלחמה:

רמב"ן בראשית פרשת ויצא פרק לא

(מו) ויאמר יעקב לאחיו - לאחי לבן הנזכר אשר באו עמו, כי לא רצה לאמר כן לחמיו שהיה נוהג בו כבוד, וכן ויקרא לאחיו לאכל לחם, לאחי לבן, ולא קרא ללבן דרך כבוד כאלו הכל ברשותו והכל שלו. ודומה להם ויאמר פרעה לאחיו מה מעשיכם (להלן מז ג):

שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד אב ואם סימן רמ

סעיף כד

[לב] כב חייב אדם <יט> לכבד (כ) יז' חמיו. הגה: [לג] י"א דאין אדם חייב ד' { בכבוד אבי אביו (מהרי"ק שורש מ"ד ל"/). [לד] ואינו נ"ל, כג (כא) אלא יח' { דחייב <כ> בכבוד אביו יותר מכבוד אבי אביו (וראיה ממדרש גבי ויזבח זבחים וגו' (בראשית מו, א)).

תלמוד בבלי מסכת קידושין דף ל עמוד ב

תנינא להא דת"ר: איש - אין לי אלא איש, אשה מנין? כשהוא אומר: תיראו - הרי כאן שנים; א"כ, מה ת"ל איש? איש סיפק בידו לעשות, אשה אין סיפק בידה לעשות, מפני שרשות אחרים עליה

רש"י - רשות אחרים עליה - בעלה

תשובות והנהגות כרך ג סימן רעז

שאלה: גדר כיבוד אב ואם באבי אביו וחמיו ובאשה נשואה

ברמ"א סי' ר"מ (כ"ד) יש אומרים שאין אדם חייב בכבוד אבי אביו (מהרי"ק), ואינו נראה לי אלא שחייב בכבוד אביו יותר מאבי אביו, ומביא כן ממדרש ב"ר ויגש (מ"ו, א'). ובביאור הגר"א מביא ממכות (יב א) שבן נעשה גואל הדם להרוג אבי אביו שאינו מצווה עליו ע"ש דמוכה שאין חיוב כיבוד באבי אביו ע"ש ברש"י, ובמק"א ביארתי שכל הדין דבני בנים הרי הם כבנים (עיין יבמות סב: וקידושין ד א) היינו לגבי הזקן שהם כמו בניו, אבל לנכדים לא שמענו שהוא כאביהם ושפיר אין עליהו חיוב לכבדם כאב.

אכן נראה שאם אביו חי ומכבד אבי אביו כשיש לאביו בזה נחת רוח יש בזה מצות כיבוד אב, אבל לא חשוב ככיבוד אביו ממש, כיון שגופו לא נהנה רק שיש לו נחת רוח מזה. ואם מת אביו מכבד אבי אביו כשאר זקנים ויותר מפני שהוא גידל אביו, אבל אין גדרי הכיבוד בזה כמו אביו ואמו. וא"ש בסוטה מט. שגידל נכדו כבן ולא כיבדו הנכד כבן ואמר לו שבר ברתוך אנא, ולדברינו ניחא כיון שהאמא לא קיימת שפיר אין חיוב על הנכד וכמ"ש. [מיהו בביאור הגר"א מחלק דבני בנות אינם כבנים ובני בנים כבנים ומובא כן בב"ר צ"ד].

וא"ש שבגמרא מכות הנ"ל מיירי שנהרג אביו ולכן אין חיוב. וכה"ג שזקיני רצח את אביו אין כאן אפילו כיבוד כשאר זקנים אלא אדרבה מצותו שיהא הוא גואל הדם לכבוד אביו, שעצם ההריגה בזה היא כבוד אביו, אבל בעלמא כשאביו חי ומכבד אבי אביו ויש נחת רוח לאביו, יש בזה מצות כיבוד אב ואם שמהנה את אביו בכך.

וכעין זה בכבוד חמיו שהרמב"ם השמיט חיובו, אף שמפורש בילקוט פרשת יתרו שאדם חייב בכבוד חמיו, ולכן משה השתחוה ונשק לחותנו ע"ש, ועיין ברמ"א יו"ד רמ"ו (סעיף כ"ז) ובגר"א שם, ודעת הרמב"ם שעיקר החיוב לכבוד חמיו הוא כדי לכבד בכך לאשתו, ולכן בהלכות אבל (פ"ב ה"ה) מביא שחייב להתאבל אם מתו חמותו או חמיו מפני כבוד אשתו, וזהו היסוד לכיבוד חמיו להרמב"ם שמכבד בכך את אשתו, ולכן אם אין לאשתו מזה הנאה, וכ"ש לאחר מיתתה אינו חייב לכבדם כלל.

והש"ך מביא בשם הב"ח (ר"מ ס"ק כ"ג) שכמו שאם אין לאב ויש לבן כופין אותו וזן אביו כפי מה שהוא יכול ה"ה שאם יש לבן הבן כופין אותו כפי שיכול, והיינו כמו בן שחייב לכבד אביו בגופו ולבטל ממלאכתו ויצטרך לחזור על הפתחים גם בנכד כן עי"ש שמסכים לזה הש"ך, אכן באחרונים נחלקו בזה וס"ל דלא חמיר לחייבו באבי אביו כאביו אלא שיש בכך מצוה קצת (עיין גליון הגרע"א בשם אליהו זוטא, העתיקוהו בפתח הגליון, ובבית לחם יהודה ע"ש, ועוד). ולהאמור לא חמור כ"כ לכבדו בגופו אצל אבי אביו אלא מפני נחת אביו, ומצוה לכבדו היינו מפני שאביו מתכבד בכך אבל לא מחמירנו בזה ליהוי כמכבד אביו ממש, וכמו שביארנו.

ובזה ניחא קושיית ה"חיי אדם" למה אשה פטורה מכיבוד אביה ומשום שמחוייבת בכבוד בעלה, ותמה דנימא דכיון שגם הוא חייב בכבוד חמיו, א"כ אף היא חייבת לכבד אביה שהיא ובעלה חייבין בכבודו, ועיין בש"ך ס"ק כ"ב שהביא

מהב"ח דהיינו רק כשאר זקנים חשובים, ובפת"ש הביא הרא"י מכאן דאשה נשואה פטורה מכיבוד אב, ולהאמור י"ל דאף אם חייב יותר משאר זקנים חשובים מ"מ קיל טובא מכיבוד אב בעלמא, ובאשתו לבעלה החיוב חמיר, שהיא חייבת בכבוד בעלה ולא דחינן לחיוב זה מפני כבוד חמיו דקיל.

והאחרונים פשיטא להו לדינא (ש"ך ר"מ ס"ק י"ט) שאשה נשואה פטורה מכיבוד אביה, אבל אם בעלה אינו מקפיד שוב חייבת מן הדין בכיבוד אביה מה"ת, ולדברינו יש לצדד בזה ולחלק דכיון שעיקר החיוב המוטל על האשה הוא כבוד בעלה, ואף שאינו מקפיד אם עסוקה בכבודו אין עליה עוון ומתעסקת שפיר בבעלה אף שאינו מקפיד, כיון שכבודו עדיף והוא עיקר חיוב האשה וכמ"ש, ורק אם אינה מתעסקת בכבוד בעלה כלל ומניחה גם כבוד אביה, כה"ג נחשב שמבטלת כיבוד אב וכמ"ש.

היוצא מכל דברינו, שחייב אדם לכבד אבי אביו מפני כבוד האב כשאביו חי, אבל לא חמיר אז ככבוד האב עצמו, ואינו חייב לבטל ממלאכתו לחזור על הפתחים כמו באביו, ולאחר מיתת אביו כבודו רק יותר מזקן בעלמא, אבל לא שייך לכיבוד אב, ולחמיו החיוב קיל ויש לומר שעיקרו מפני כבוד אשתו, ובאשת איש לאביה, נראה שאפילו בעלה לא ציוה, כיבוד בעלה קודם ויכולה להעדיף לעסוק בצרכי בעלה.

שו"ת מנחת אלעזר חלק ג סימן לג

נסתפקתי אם מחוייב יותר בכבוד אבי זקנו (היינו אבי אביו) מכבוד חמיו ולאיזה מהם צריך לשמוע יותר כשזהו מצוהו היפך חברו. דהנה פסק הרמ"א ביו"ד (סי' ר"מ סעי' כ"ד) דחייב לכבדו לאבי אביו רק שמחוייב יותר בכבוד אביו ועיי"ש באותו סעי' פסק המחבר דחייב אדם לכבד חמיו ע"כ יש להסתפק לאיזה מהם יקדים בכיבוד לאבי אביו או לחמיו ואיזה ידחה בשביל השני בכבודו ולשמוע למצותו:

והנה נחזי אנן בשורש הדברים בעה"י ונתחקה מקודם על שורש מצות כיבוד אבי אביו אם הוא חיובא וזהו פלוגתת המהרי"ק והרמ"א (בסי' ר"מ) שם דהשיג הרמ"א על מהרי"ק שכ' דאין מצות כיבוד באבי אביו והרמ"א כ' מדברי המדרש ורש"י (פ' ויגש) עה"כ ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק שאמרו ולא לאלקי אברהם מכאן שמחוייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד זקנו ועכ"פ נראה מזה דבכבוד זקנו מחוייב ג"כ רק שבכבוד אביו מחוייב יותר. והנה באמת צ"ל איך ה' פשיטא לרז"ל כ"כ דחייב בכבוד זקנו עד שכתבו שמחוייב בכבוד אביו יותר מזקנו (כאלו בזקנו הוא דבר הנודע שמחוייב לכבדו) וע"ז כבר עמד והקשה בתשובה מאהבה (ח"א סי' קע"ח) עיי"ש שכ' שאנחנו מחסרון הבקיות לא ידענו מקום בינה אי' ה' לרז"ל חיוב מצות כיבוד זקנו רק מסברא נדע זאת וכו' עיי"ש ולענ"ד לא קשיא זה והנכון כדברי השו"ת שארית יוסף (סי' י"ט) לבאר דברי השבלי לקט והובא בב"י דלרבו של רבו צריך לכבדו מכח ק"ו שהוא ואתה היינו אתה ורבך חיובים בכבודו כמו שאמרו בקידושין האב אומר השקיני מים והאם אומר השקיני מים מניח אני את אמי שאני והיא חייבים בכבודו של אבא וה"ה לרבו של רבו (ואף שכ' שם השארית יוסף דבאבי אביו ל"ש ק"ו זה משום דאינו חייב כלל בכבוד אבי אביו דאזיל כנראה בשיטת מהרי"ק אמנם לשי' הרמ"א דכן נראה מלשון רז"ל דגם בזקנו שייך כיבוד ע"כ הוא כמו רבו רבו וכ"כ הפת"ש בנחלת צבי סי' רמ"ב) וק"ו הוא דאורייתא א' מי"ג מדות ואדם דן ק"ו מעצמו עיי"ש בשארית יוסף נמצא דהוא מדאו' כיבוד אבי זקנו ק"ו מאביו שהוא ואתה חייבים בכבודו וע"ז באת התורה לאשמעי' למעט ולהוציא שאינו חייב כמו אביו או יותר רק שלאביו מחוייב יותר לכבד וכמ"ש זה במפרשי רש"י שם (בפ' ויגש) ומה שהקשה שם בתשובה מאהבה לפי"ד הרמ"א ממ"ש הרמב"ם (פ"ה מהל' ממרים הל' ג') דהמקלל אבי אביו ואבי אמו ה"ז כמקלל א' משארי הקהל עכ"ל הרי שדין זקנו רק כמו א' משארי העם זה לק"מ לפי שכתבנו שנמצא מד' השארית יוסף דהוי מק"ו שהוא מה"ת דחייב לכבד זקנו ואדם דן ק"ו מעצמו להתחייב במצוה וחיוב זה משא"כ התם מיירי הרמב"ם לענין עונשין ואין עונשין מן הדין שהוא ק"ו ע"כ שפיר כתב הרמב"ם דמקלל זקנו הוא רק כשאר העם כיון שבתורה מבואר רק אביו וק"ו לא דנין בענין עונשין. וגם שם יש לימוד בפ"ע בפירוש בתו"כ (פ' קדושים פ"ט) את אביו וגו' ולא את אבי אביו דאינו חייב מיתה בקילל אבי אביו. והנה ראיתי בס' פתח האהל (מערכת א"ב כיבוד או"א) שהביא בשם גדול בדורו אבד"ק עלקוש מ' גבריאל ז"ל שהקשה על מה אין חיוב בכיבוד זקנו כמו אביו דהא בק"ו מחוייב יותר בכבוד זקנו מפני שהוא ואביו חייבים בכבודו עכ"ד ותמהני שלא ראה דברי השארית יוסף

הנ"ל. גם מה שהקשו האחרונים על הרמ"א מדברי הש"ס בסוטה (דף מ"ט ע"א) בר' אחא בר יעקב דאיטפל בר' יעקב בר ברת' כי גדל א"ל אשקין מיא א"ל לאו בריך אנא ומזה רצו קצת מהם להביא ראי' להמהרי"ק ולחלוק על הרמ"א אולם כבר תי' בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' צ"ד) ובשו"ת שתי הלחם למהר"ם חאגיז ז"ל (סי' מ"ג) ובתשובה מאהבה (שם) דאדרבא מפירש"י שם נראה כד' הרמ"א שפירש"י בר ברתך אנא ואין עלי לכבדך כבן עכ"ל הוסיף מלת "כבן" שאינו מחוייב בכבוד זקנו כמו אביו כנ"ל מפירש"י בפ' ויגש והיינו שאינו מחוייב לכבדו "כבן" אבל בכיבודו מחוייב. וגם חילק בשבו"י שם וביד אברהם על היו"ד ד' ווילנא בין בן בנו לבן בתו. דבן בנו בודאי מחוייב בכיבוד. ונ"ל באמת דיש לחלק כן דגם הק"ו שאתה והוא חייבים בכבוד הזקן ל"ש כ"כ בבן בתו כיון שבתו אינה מחוייבת כ"כ בכבוד אב' יען שרשות אחרים עלי' היינו בעלה כדאמרי' בש"ס קידושין ובש"ע. גם מה שהקשו על הרמ"א מרש"י במכות (דף י"ב ע"א) דבן הבן נעשה גואל הדם של אביו נגד זקינו משום שאינו מחוייב בכבודו כבר תי' בתשובה מאהבה שם דהיינו במקום כבוד אביו אינו מחוייב בכבוד זקנו כמו שהוא באמת גם לדעת הרמ"א מחוייב יותר בכבוד אביו ול"ק. וגם בגליון מהרש"א ביו"ד שם נתעורר מהך דבן בנו נעשה גואל הדם. ובאמת ל"ק כנ"ל. ועיי' בשו"ת אלי' זוטא ומובא שם בח' הרעק"א על היו"ד דהיינו רק אם יש לו לכבד אביו ואבי אביו אז אביו קודם אבל בלא"ה חייב בכבוד אביו אביו בכל מילי כמו שחייב לאביו עיי"ש. ועיי' באפיקי יהודא (ח"ב) בהקדמת נכד המחבר בשם "הצעה" מ"ש בפלפול בענין כבוד אביו זקנו עיי"ש:

ומעתה נתחקה על שורש חיוב כבוד חמיו. הנה הטור הביא דחייב לכבד חמיו דכתיב אבי ראה גם ראה (ולפלא כי גם בב"י שם לא הביא מקורו אי' בדרז"ל) ומצאנו מקורו בדרז"ל בילקוט (שמואל אות קל"ב בשם מדרש שוחר טוב) א"ל דוד ראה גם ראה מכאן שחייב אדם בכבוד חמיו ככבוד אביו אמר רבי יהודה אבי ראה אמר לשאול וגם ראה אמר לאבנר ורבנן אמרין אבי ראה אמר לאבנר דהוא אריא דאורייתא גם ראה אמר לשאול עכ"ל והנה יפלא בזה דא"כ איך למדו מהמדרש הזה לדינא דחייב בכבוד חמיו הלא זהו רק לר' יהודא דדריש אבי ראה אמר לשאול אבל לרבנן הרי אמרו דאבי ראה אמר לאבנר דהוא אריא דאורייתא ולא הי' חמיו כלל ובודאי הלכה כרבנן וא"כ מנ"ל הך דחייב בכבוד חמיו שכתבו בפשיטות בטוש"ע מזה. ואולי מטעם זה לא הזכירו הרמב"ם להך דינא כלל (אם כי בס' הי"ד כמה ענינים מדרז"ל שאינם בש"ס רק ממנהגא או במדרשים) וראיתי בב"ח שהעיר בזה כבר ובביאור הגר"א שם כנראה הרגיש בזה וכו' ועיי"ש (בילקוט) מחלוקת ר"י ורבנן מ"מ לדינא משמע דלא פליגי עכ"ל הגר"א ולא הבנתי דבריו ז"ל דמהיכן משמע דלא פליגי לדינא הא אדרבא משמע כיון דרבנן דרשי הך אבי ראה שאמר זה לאבנר א"כ נפל בבירא הך דכיבוד חמיו כאביו שדרשו מקודם כנראה רק לר' יהודא וכנז'. ועכ"פ גם אם נאמר שלמדו מהך דאבי ראה כדעת ר"י הרי אינו רק מדברי קבלה ולא שייך לומר בזה דברי קבלה כד"ת דמאי כמ"ש רש"י בתענית (דף ט"ו ע"א) החילוק דהיכא שהנביא מצוה ומזהיר לישראל זהו נקרא כדברי קבלה (וזהו דברי קבלה כד"ת דמאי) משא"כ בכל דוכתא דלא איתפקד נביא רק כי האי דנינוה וירא אלקים שהוא כמספר והולך רק דילפינן מיני' אורחא דמילתא כזה לא קרינן דברי קבלה רק לקרעו לבבכם וכו' שהוא בדרך ציוי מהנביא נקרא דברי קבלה עיי"ש וה"נ הוא רק מספר הכתוב והולך מעשה דוד שהגיד לשאול ראה אבי ומיני' ילפינן אורחא דמילתא במדרש הנז' שחייב לכבד חמיו ממה שקראו דוד בלשון אבי וכו' ל"ש דברי קבלה כד"ת ואז בודאי לענין שאלתינו הוי כיבוד אבי זקנו קודם לכבוד חמיו דכבוד אבי אביו י"ל דהוי דאו' מכת ק"ו דהוא דאו' כנ"ל וכבוד חמיו אינו מדברי קבלה (שנקרא דברי קבלה כד"ת) כיון דבכה"ג לא נקרא דברי קבלה כנז'. ובפרט שי"ל דזהו הלימוד הוא רק לר"י אבל לחכמים אינו כן כנז' מהב"ח. אמנם במכילתא ומובא ג"כ בילקוט (יתרו) כשהוא אומר וישאלו איש לרעהו לשלום מי קרוי איש הוי אומר זה משה שנאמר והאיש משה עניו מאוד הוי לא השתחוה ולא נשק אלא משה לחמיו מכאן אמרו שיהא אדם נוהג בכבוד חמיו עכ"ל וזהו נלמד מדברי תורה עכ"ז י"ל דאינו דאורייתא כמו אם נאמר דאבי אביו הוא בק"ו וק"ו מדאו' לדינא ע"כ אבי אביו קודם וגם כיון שאמרו במד"ר ורש"י כנז' מכאן שחייב אדם בכבוד אביו יותר מכבוד אבי זקנו משמע דאשמעי' רבותא דרק לכבוד אביו יקדים לאבי זקנו נמצא דלשאר כגון חמיו אז אבי זקנו קודם וכן נראה להכריע ועדיין צ"ע קצת. ובחקרי לב הספרדי (ח"ג מיו"ד סי' צ"ח) כתב הפוסקים השמיטו חיוב כבוד חמיו וכו' ולא ידעתי לאיזה פוסקים כונתו והלא הטוש"ע פסקוהו ואולי יען שהרמב"ם השמיטו כנז':

והנה לענין אבי אבי זקנו עיי' בתשו' שבות יעקב (ח"ב סי' צ"ד) שם שהביא ראי' מויקם כסא לאם המלך שהוא רות. ועיי' במטה אפרים (באלף למטה) דיני קדיש. אמנם שמעתי בזה דבר נכון מפה קדוש אדומו"ר הצדיק סבא קדישא מאוה"ג משינאווע זי"ע דאם בא לפני אדם לכבד (אבי זקנו. היינו) אבי אביו. וגם אבי אביו אז צריך יותר לשמוע יותר לכבד לאבי אבי אביו אף שלגבי אביו האב קודם מאביו הזקן שאני הכא שגילתה תורה ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק שרק לאביו צריך לכבד ביותר ע"כ לא מהני ק"ו לומר שיכבד את אבי זקנו יותר רק לאביו יכבד וכנ"ל וכיון שהוא מצות כיבוד אב בפירושו. משא"כ בא"ז ואביו של זקנו היינו אבי אביו כששניהם לפניו אז יכבד להזקן יותר היינו אבי אביו דשייך ק"ו שהוא וא"ז חייבים בכבודו של הזקן שהוא אביו של אבי זקנך ולכיבוד אבי זקנו ג"כ לא מצינו קרא רק מק"ו וזהו הק"ו הוא להזקן יותר דגם א"ז מחוייב בכיבוד אביו כנז' עכד"ה:

אך מצאתי בס' חרדים (בפ"ד ממ"ע התלויות בפה ובקנה) כ' שהאיש חייב בכבוד חמיו וחמותו וטעמא משום דאיש ואשתו כחד גופא חשיבי ואב ואם של זה כאב ואם של זה והביא שם מתנדב"א כבד את אביך ואת אמך וסמוך ל' לא תנאף מה ענין זה אצל זה אלא ללמדך שאם אדם נשא אשה והרי אינה מכבדת אביו ואמו בעת זקנתן הרי הוא כאלו נואף כל ימיו לכן נאמר כבד ולא תנאף כבד ולא תגנוב מה ענין זה אצל זה אלא ללמדך דאם יש לו לאדם בנים או בנות בתוך ביתו ואינם מכבדים אביו ואמו כאלו גונב נפשות כל ימיו לכך נאמר כבד ולא תגנוב עכ"ל התנדב"א ומלשונו משמע ששויים הם כבוד חמיו כמו כבוד א"ז דאלו ג"כ השוה בסמך מה"ת דסמיכות כבד או"א ולא תגנוב וכו'. עכ"ז י"ל דק"ו עדיף וזהו רק אסמכתא בדרך מוסר מדרז"ל. אולם יש ללמוד מדברי החרדים הנז' לענין חמותו דלפי מה דמצינו הלימוד מהכ' ראה אבי וגו' משמע רק לחמיו ולא לחמותו בפרט לפימש"כ הב"ח לכבדן כשאר זקנים משמע רק לזקן ולא לאשה היינו חמותו אולם לפימש"כ החרדים הטעם משום דאשתו כגופו והוי ככיבוד אב ואם וא"כ גם חמותו נמי בערך אמו משום טעמי':

אולם דברי הקדוש בעל החרדים זי"ע אלו המה נפלאים בעינינו ולא זכינו להבינם דאם כפי דבריו דהוא מחוייב בכבוד חמיו מטעם דאשתו כגופו כנז' א"כ מה זה דאמר' בקידושין (ל' ע"ב) איש אמו ואביו תיראו איש סיפק בידו לעשות אשה אין סיפק בידה לעשות מפני שרשות אחרים עלי' והיינו בעלה וכן פירש"י (בפ' קדושים) והלא תיפוק ל' דגם בעלה בעצמו הוא מחוייב בכבוד אביו (משום דאשתו כגופו) ומכ"ש היא בעצמה דמחוייבת בודאי בכבוד אביו ואיך נאמר דלאחר נשיאתה לבעל אינו מחוייבת כ"כ שבעלה מעכבה. הגם שיש לדחוק ולתרץ דהכי מיירי מה"ת שלכך נאמר בתורה איש אמו ואביו וגו' ולא אשה אבל מדרבנן (דהיינו שכונת הרב הק') בעל החרדים דהך דמחוייב בכבוד חמיו הוא רק מדרבנן מסברת אשתו כגופו) י"ל דבאמת הוא מחוייב בכבוד חמיו וממילא היא מחוייבת בזה בכבוד אביו יותר מכבודו וציוויו של בעלה ונראה סיוע לזה לכאורה דהא בש"ע לא מצינו שיפסקו זה רק הך דש"ס קידושין דאשה רשות בעלה עלי' יותר מרשות אביו ושאינה מחוייבת בכבוד אביו במקום בעלה וזולת זה לא מצינו זה ברמב"ם ובטוש"ע ולפלא כי לא הרגישו הפוסקים בדבר. /ובפת"ש (ס' ר"מ סק"ב) העיר דאשמעינן דאשה נשואה פטורה דאל"כ היתה חייבת כיון שגם בעלה חייב בכבוד אביו שהרי הוא חמיו עי"ש. / עכ"ז הוא דבר חדש ביותר לומר שנדחה לגמרי הך דרשה דש"ס ופירש"י דאשה רשות בעלה עלי' לגבי כבוד אביו. ובפרט כי הך סברא דחרדים משום דאשתו כגופו וכו' לא מצינו בש"ס ובשום מקום מדרז"ל ואיך נדחה עי"ז דברי הגמ' ויש לתרץ דברי החרדים עפימש"כ שם בתוס' קידושין דאף דהך שאין סיפק בידה לעשות היינו שמעשה ידי' לבעלה הוא רק דרבנן דמעשה ידי' לבעלה ואינו מדאורייתא עכ"ז כיון דאינה בבית אביו רק בבית בעלה אינה יכולה לשרת את אביו ולכבדו עי"ש. ובקרבן אהרן על הת"כ (פ' קדושים) שם. ולפי"ז י"ל שפיר דאף שבעלה מחוייב בכבוד אביו היינו כשיזדמן לפניו ויהי' אצלו באקראי אבל האשה היא בבית בעלה ואינה בבית אביו ע"כ שפיר אמרז"ל שהאשה אין סיפק בידה לעשות לאביו שאינה אצלו לכבדו ולשרתו כנז'. וצ"ע:

ובדברי רבינו הב"ח הנ"ל ומובא בש"ך (ס"ק כ"ב) דצריך לכבד חמיו כגון שאר זקנים חשובים צ"ע לכאורה דא"כ מה אשמעינן בש"ע וכי קס"ד בשביל שהוא חמיו גרע משאר זקנים חשובים הדומים לו. ונראה היינו דאם חמיו אינו זקן ולא רבו עכ"ז מחוייב לכבדו כמו זקנים חשובים וז"פ. וכן מצאתי בשו"ת בנין עולם להגאון מסובאלק ז"ל (חיו"ד סי' מ"ז) שצריך לקום מפני חמיו גם שאינו ת"ח ולא זקן עי"ש:

אמנם זה פשוט דאם האב מצוה את בנו שלא יסע לקבל פני חותנו או שלא לדבר עמו (מחמת שנאה שיש בין אביו לחותנו) ועי"ז יגרום קטטה גם עם בנו שא"צ לשמוע לאביו בזה ודמי להך דפסקינן בטוש"ע יו"ד (סי' ר"מ סעי' ט"ז) האב צוה את בנו שלא ידבר עם פלוני ושלא ימחול וכו' דאסור לשמוע לו עיי"ש בט"ז משום דאסור לשנוא שום בר ישראל אם לא שיראהו עובר עבירה נמצא שהאב מצוה אותו לעבור על דת וכן ה"נ שיגרום שנאה ביניהם כמובן. וה' ישפות עלינו שלום וברכה בכ"י: